

*Иващенко Ирина Іванівна,
аспірант кафедри графічного дизайну
Харківської державної академії дизайну і мистецтв,
irina_ivaschenko@yahoo.com*

ГЕОГРАФІЧНЕ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗНАКОВОЇ СИСТЕМИ ЕКОМАРКУВАННЯ

У статті проводиться систематизація вибірки знакової системи екомаркування за напрямками, а також вивчається географічне і галузеве поширення екомаркування по континентах. На прикладі розвинених країн проводиться аналіз кількісних взаємозв'язків по галузевим типам екомаркування та їх регіонального поширення.

Ключові слова: екомаркування, знакова система, екокультурний потенціал.

*Иващенко Ирина Ивановна,
аспірант кафедры графического дизайна
Харковской государственной академии дизайна и искусств*

ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ РАСПРОСТРАНЕНИЕ И ОСОБЕННОСТИ ЗНАКОВОЙ СИСТЕМЫ ЭКОМАРКИРОВКИ

В статье проводится систематизация выборки знаковой системы экомаркировки по направлениям. Изучается географическое и отраслевое распространение экомаркировки на континентах. На примере развитых стран проводится анализ количественных взаимосвязей типов экомаркировок и их регионального распространения.

Ключевые слова: экомаркировка, знаковая система, экокультурный потенциал.

*Ivashchenko Iryna Ivanivna,
postgraduate student of graphic design chair
of Kharkov state academy of design and art*

GEOGRAPHICAL DISTRIBUTION AND PECULIARITIES OF THE ECOLABELING SIGN SYSTEM

The article examines the emergence of eco-labeling, triggered by British industrialists as a consequence of emergence of environmental organizations and standardization of environmental management. Modern proponents of the eco-labels, such as national and international institutions, government agencies, business structure, industry and non-governmental associations are described.

Key words: eco-labeling, sign system, eco-cultural potential.

Постановка проблеми. На сьогодні знакові системи екологічного спрямування зустрічаються у всіх країнах світу, оскільки життєдіяльність сучасної людини тісно пов'язана з проблемами екології. Незважаючи на те, що екологічна знакова система є продуктом графічного дизайну спеціалізованого характеру, її застосування знайшло значне міжнародне поширення і торкнулося біль-

шості аспектів життєдіяльності з характерними особливостями притаманними для певних галузей, які вивчаються в даній статті.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивченню екологічного спрямування в сучасній проектній культурі присвячена робота О. Орлової «Екологічний фактор формоутворення в дизайні». Виходячи із загальноприйнятих для дизайну принципів, дослідниця систематизувала риси екологічного чинника, що впливають на формоутворення об'єктів дизайну: економічності, універсальності, довговічності, а також сформувала критерії оцінки об'єктів екологічного дизайну. В площині графічного дизайну О. Орлова створила так звану «мережу якості», яка покликана здійснювати візуальне відображення екологічних характеристик об'єкта дизайну. На основі аналізу властивостей продукту і умов його виробництва авторкою був запропонований знаковий ряд екомаркувань, який надає відомості про екологічні якості продукту [3]. Проте, наданий дослідницею візуальний ряд недостатньо розкрив дане питання, оскільки саме в контексті графічного дизайну вивчення знакової системи екомаркувань дослідниками раніше не проводилося.

У статті, присвяченій ролі екомаркування у формуванні вітчизняного ринку екотекстилю, Б. Семак обґрунтував важливість екологічного маркування товарів в умовах вітчизняного ринку [5, 309-320]. Освітлення візуальної мови в жанрі екологічного плакату в контексті символіки проводиться в найбільш наближеній за тематикою науковій статті О. Северіної «Земля-планета в знаковій системі екоплаката (екосеміотиці)» (за матеріалами міжнародної триєнале «4-й блок») [4].

В авторефераті до дисертаційної роботи Н. Герасимова «Етнокультурні основи в практиці сучасної регіональної дизайн-графіки (на прикладі Північно-Заходу Росії)» досліджувалася дизайн-практика на тлі сформованої економічної та соціальної ситуації в країні. У контексті регіонального дослідження Н. Герасимов актуалізував проблему використання проектних рішень і вказав на використання експлуатації вже напрацьованих проектних стилістик, виключаючи культурний і національний досвід [1]. Цей науковий підхід актуальний для нашого дослідження, однак знакова система екологічних маркувань не вивчалась в масштабі глобального галузевого поширення, чому і присвячується ця стаття.

Метою даного дослідження є встановлення взаємозв'язків між континентальним поширенням і типами екомаркувань, як основи для теоретичних узагальнень у вивченні екокультурного потенціалу знакової системи по регіонам.

Для досягнення мети поставлені такі завдання:

- дослідити історію появи знакової системи екомаркування та визначити призначення й основні функції знакової системи екомаркування;
- встановити континентальне та географічне поширення знакової системи екомаркування;
- провести класифікацію і галузеву систематизацію вибірки знакової системи екомаркування;
- визначити перспективні напрямки дослідження знакової системи екомаркування.

Основний матеріал дослідження. «Протягом останніх 20 років екологія зі слова-терміна перетворилася на слово-ідол свідомості, стурбованого залежністю існування людини від сутності світової цивілізації» писав Ф. Гіренок у книзі «Стікаюче буття» (1994) [2].

Витоки екологічного процесу світового масштабу можна простежити з 70-х років ХХ століття. Так в Стокгольмі 1972 році Організацією об'єднаних націй була проведена конференція, що піднімала екологічні проблеми. На цій конференції була запущена Програма ООН з навколишнього середовища. Через 20 років в Ріо-де-Жанейро була проведена конференція під назвою «Саміт Землі» (рис. 1). Запропонована програма була орієнтована на досягнення основних цілей збереження здорового навколишнього середовища і здорової економіки для всіх народів світу.

Рис. 1. Еволюція емблеми конференції «Саміт Землі» в Ріо-де-Жанейро

Ініціативою британських промисловців, які зіткнулися з жорсткістю природоохоронного законодавства, був вмотивований перший міжнародний стандарт системи екологічного менеджменту для організацій. Так, на сьогодні вимоги до екологічного маркування визначені в цілому ряді міжнародних стандартів ISO. Згідно ISO 14020: 1998, *екомаркування* може мати форму висловлювання, графічного зображення або символу. Розташовується на самому виробі, упаковці, тарі, ярлику, етикетці продукції в наступних видах публікацій: супровідній документації, в рекламі або технічному бюлетені. Текстуальне висловлювання або графічне зображення екологічного характеру на упаковці, є екологічною заявою.

Розроблена міжнародна система екологічного менеджменту ISO 14000 та її деривативний стандарт ISO 14020: 2000, який описує вимоги до екологічних маркувань і декларацій, для уникнення неточностей, ґрунтується на об'єктивних критеріях і методах оцінки екологічних показників продукції. Одним з них є доступність і точність декодування інформації для всіх зацікавлених сторін.

Стандарти 14020: 2000 покликані:

- покращити інформаційний ланцюжок;
- сприяти поліпшенню екологічних показників і зниження навантаження на навколишнє середовище на всіх стадіях життєвого циклу продукту і послуг;
- розвивати міжнародну торгівлю, так як екологічний знак сприяє експорту та імпорту продукції;

Крім вище зазначеного, екомаркування є інструментом менеджменту, який використовується для інформування клієнтів та партнерів про екологічні особливості продукції та процеси її виробництва і використання. На сьогодні розвиток екомаркування ініціюється як національними, так і міжнародними інститутами, державними органами, бізнес-структурами, галузевими та неурядовими асоціаціями, які задіяні в усіх сферах екологічного моніторингу. Так, екомаркування має велику значимість в аспекті міжнародної торгівлі, що спровокувало виникнення цілої знакової системи екологічного спрямування в дизайні другої половини ХХ століття.

В результаті проведеного аналізу, в основу якого покладена вибірка знаків екомаркування з різних країн світу, відзначається нерівномірне континентальне поширення екомаркування (рис. 2). Можна припустити, що присутність екомаркування в певному регіоні залежить від факторів його економічного зростання під впливом процесів глобалізації. Так, найбільш поширеним є екомаркування у країнах-лідерах світової економіки: Північній Америці та Європі.

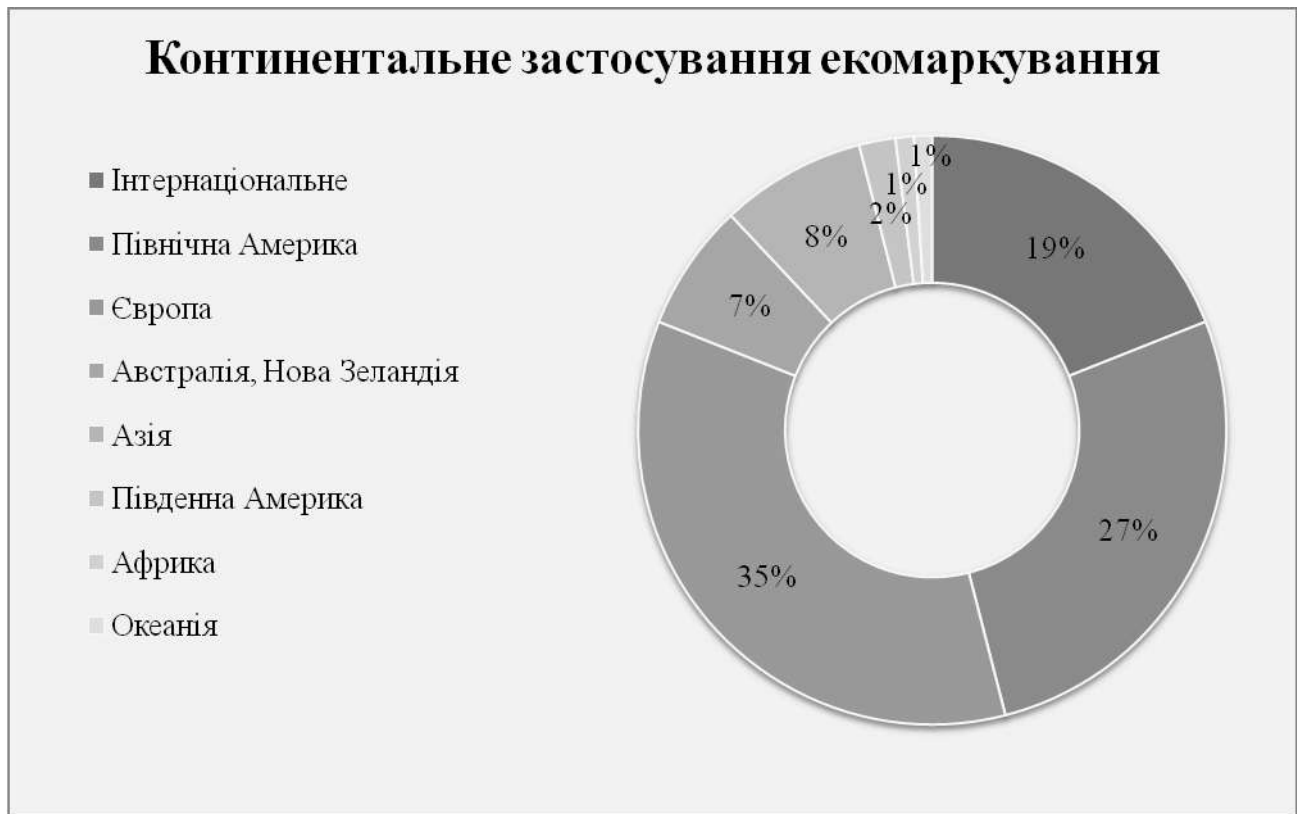

Рис. 2. Відсоткове співвідношення розповсюдження знаків екомаркування по континентах

Лінія американських екознаків – одна з найбільш численних, оскільки ця наддержава є найбільшим у світі експортером товарів, має багато природних ресурсів і високотехнологічне виробництво. Так, в екомаркуванні Америки проглядаються універсальність і практичність у дизайнерському підході завдяки орієнтації американської проектної діяльності, системно сфокусованої на промисловий і рекламний напрямок. Загалом в споживчому товаристві, що прискорює темпи всесвітньої глобалізації, проектна діяльність орієнтована на спрощення візуальних комунікацій.

В знакотворенні лінії екомаркування Європи проглядається строгість форм естетичної простоти та практичної функціональності. Так, в екознаках закладено смисл, який розкривається за допомогою лаконічного образного та кольорового рішення. Зокрема це вплив графічної мови Північної Європи, що виражається в гармонійному поєднанні зображення природних форм з чіткими геометричними рішеннями.

Значного поширення набуло також екомаркування інтернаціональної спрямованості. Інтернаціональне екомаркування, створене в різних країнах сві-

ту, має власні функціональні задачі, оскільки орієнтоване на різні галузі, що виявляється в розмаїтті форм, композиційного ладу та художніх засобів. Комунікативна спрямованість і функціональний мінімалізм свідчать про прагнення до узагальнення образів. Цим знакова система екомаркивань інтернаціонального спрямування нагадує девіз Європейського Союзу «Єдність в різноманітті».

Для Австралійського й Азіатського континентів характерні середні показники кількості застосовуваних екомаркувань. У графічній мові австралійських екознаків переважають лаконічні рішення, дизайн яких залежить від призначення та функціональних завдань екомаркувань, але вони не позбавлені своєрідності, що пов'язана з культурною спадщиною. Через екознак транслюється унікальна екосистема і культурна спадщина, яка проявляється в лінійних рішеннях і композиційному ладі.

Лінія екомаркувань Азійського континенту має велику різноманітність як в композиційних і пластичних рішеннях, так і в екосеміотиці. В екомаркуваннях Китаю, Японії, Тайваню, Індії та Кореї основною спільною рисою графічної мови є взаємозв'язок стилізації з композиційними рішеннями давніх архетипів культури та релігійних доктрин. Так візуальне середовище екомаркувань Азіатського континенту відображає внутрішній бік культури, заснованої на розвитку тонкого естетичного устрою багатьох поколінь.

Низькими показниками в наявності екологічного маркування відрізняються Африка, Південна Америка і Океанія. Можливо, це обумовлено економічним станом країн, які мають значну розбіжність між багатим і бідним населенням. Аналогічна ситуація характерна для країн Океанії через специфічну економіку, причинами чого є обмеженість природних багатств і віддаленість від світових ринків збуту продукції. Таким чином, багато держав Океанії залежать від фінансової допомоги інших країн.

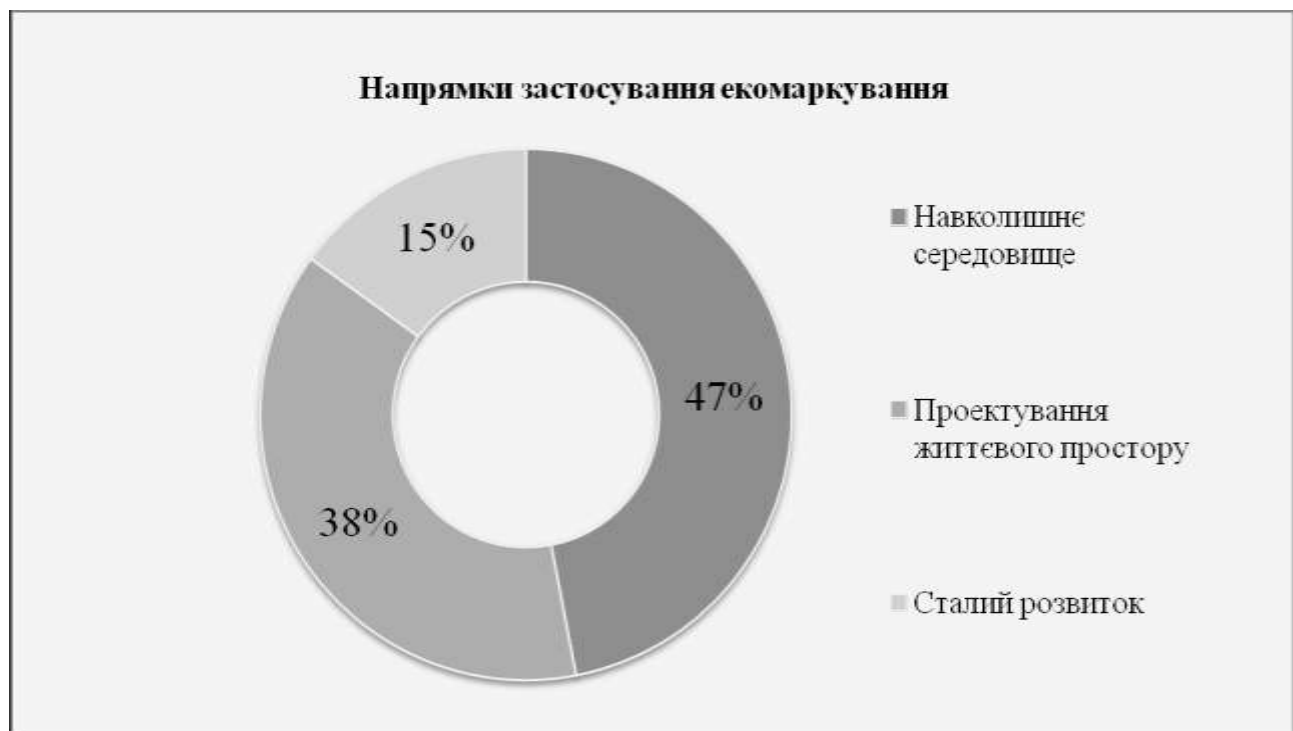

Рис. 3 Процентний розподіл екомаркування за напрямками діяльності

ГАЛУЗЕВА КЛАСИФІКАЦІЯ НАПРЯМКІВ ЕКОМАРКУВАННЯ

Рис. 4. Галузеве розподілення екомаркування в рамках трьох основних напрямків життєдіяльності людини на основі якого проводився системний аналіз графічних складових екоорієнтованої знакової системи

Структурно-системний аналіз дозволив класифікувати вибірку екомаркування за істотними ознаками і об'єктивними характеристиками даної знакової системи. Таким чином, екоорієнтована знакова система розподілена на три основних напрямки: проектування життєвого простору – 38%, навколишнє середовище – 48%, стійкий розвиток – 15%, які в свою чергу діляться на чотирнадцять галузей діяльності (рис. 4).

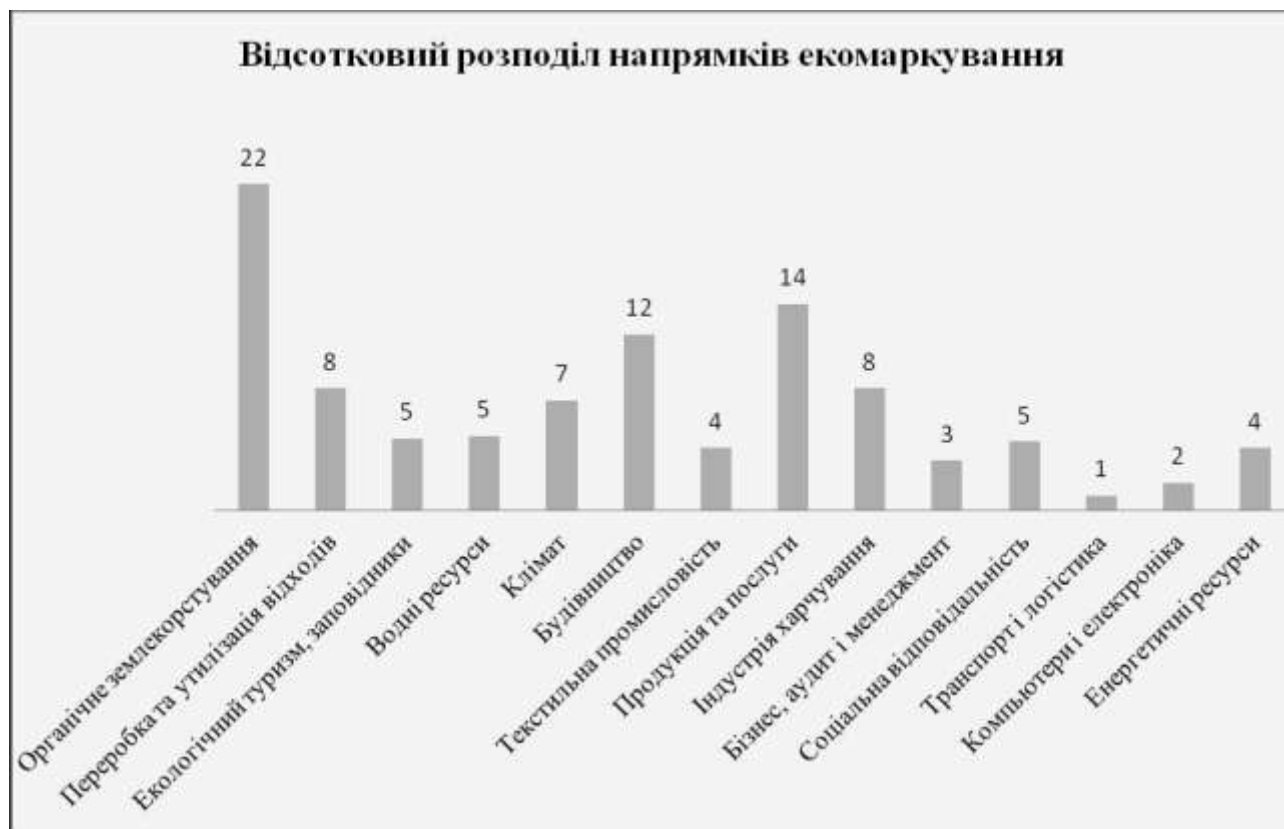

Рис. 5 Кількісне співвідношення екомаркувань за галузевими напрямками їх застосування.

Висновки. Дослідження показало, що екомаркування з'явилося завдяки активізації природоохоронних організацій і є результатом появи систем стандартизації екологічного менеджменту. Основними функціями знака екологічного маркування є поліпшення інформаційного ланцюжка за рахунок комунікативних властивостей дизайну знака та його сприйняття кінцевим споживачем.

За допомогою методів статистичного аналізу встановлено географічне поширення знакової системи екомаркування. Таким чином найбільша кількість екомаркування зустрічається в регіонах – лідерах світової економіки, якими являються Північна Америка та Європа.

Екологічний напрям в дизайні екомаркувань ґрунтується на внутрішній екології особистості дизайнера, екології створення візуального образу, екології емоційної складової знака, етичного ставлення проектувальника до рідної культури і природного середовища, в якому він народжений. Порівняно з азіатськими та європейськими країнами Північноамериканська графічна мова екологічного спрямування в дизайні знакової системи виглядає «семіотично сухою» і не

насиченою глибоким культурним контекстом. Стосовно екологічної орієнтації суспільства цей момент дуже важливий, адже графічні рішення знаків асоціативно діють на глядача і формують його сприйняття та ставлення до навколишнього середовища.

Тож в області проектної діяльності графічного спрямування є прогалина в наукових дослідженнях комплексу знакової системи екомаркування, а зокрема її графічної мови, що потребує вивчення автентичних морфологічних властивостей екокультурного потенціалу.

Література

1. *Герасимов Н. С.* Этнокультурные основы в практике современной региональной дизайн-графики (На примере Северо-Запада России): дис. на здоб. наук. ступ. канд. мистецтвознавства / Н. С. Герасимов. – Санкт-Петербург, 2005. – 20 с.
2. *Гиренок Ф. И.* Ускользающее бытие / Ф. И. Гиренок. – М.: Изд-во Института философии РАН, 1994. – 220 с.
3. *Орлова О. О.* Екологічний фактор формоутворення в дизайні: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. мистецтвознавства / О. О. Орлова. – Х., 2003. – 20 с.
4. *Северина О. Н.* Земля-планета в знаковой системе экоплаката (экосемиотике). По материалам коллекции международной триеннале «4-й блок» / О. Н. Северина, М. И. Розенфельд. – Харків: Вісник ХДАДМ, 2008. – № 1. – С. 104–113.
5. *Семак Б. Б.* Роль екомаркування у формуванні вітчизняного ринку екотекстилю / Б. Б. Семак. // *Економічний простір*, 2010. – №39. – С. 309-320.

References

1. *Gerasimov N. S.* Etnokul'turnye osnovy v praktike sovremennoi regional'noi dizain-grafiki (Na primere Severo-Zapada Rossii): dis. na zdob. nauk. stup. kand. mistetstvoznnavstva / N. S. Gerasimov. – Sankt-Peterburg, 2005. – 20 s.
2. *Girenok F. I.* Uskol'zaiushchee bytie / F. I. Girenok. – M.: Izd-vo Instituta filosofii RAN, 1994. – 220 s.
3. *Orlova O. O.* Ekolohichnyi faktor formoutvorennia v dyzaini: avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. kand. mystetstvoznnavstva / O. O. Orlova. – Kh., 2003. – 20 s.
4. *Severina O. N.* Zemlia-planeta v znakovoi sisteme ekoplakata (ekosemiotike). Po materialam kolleksiі mezhdunarodnoi triennale «4-i blok» / O. N. Severina, M. I. Rozenfel'd. – Kharkiv: Visnik KhDADM, 2008. – № 1. – S. 104–113.
5. *Semak B. B.* Rol ekomarkuvannia u formuvanni vitchyznianoho rynku ekotekstyliu / B. B. Semak // *Ekonomichnyi prostir*, 2010. – №39. – С. 309-320.